

Geache dames en heren,

Met dit schrijven wil ik een bijdrage leveren aan de internetconsultatie van Tjitske Siderius. Ik lever deze bijdrage omdat ik van mening ben dat mevrouw Siderius een **relevant punt** aan de orde stelt.

Uit de onderbouwing van mevrouw Siderius blijkt op z'n minst dat er een relatie is tussen het aantal leerlingen in een groep, het welbevinden van leerlingen en leerkracht in die groep en de effectiviteit van het onderwijs in die groep.

In z'n algemeenheid zijn er onvoldoende onderzoeken die duidelijk maken waar wanneer het kantelpunt ligt voor wat de optimale klassegrootte is. Daarvoor zijn er te veel variabelen, binnen de schoolorganisatie, binnen leerlingpopulaties.

Naar mijn mening zal het verdelen van leerlingen over de klassen van de school altijd maatwerk zijn waarbij van schooljaar tot schooljaar, afhankelijk van situaties, afwegingen gemaakt zullen worden. Overigens kan mijns inziens een redelijke verdeling van leerlingen over de school, hoe relevant ook, **niet worden geregeld door het opleggen van maximale en gemiddelde groepsgroottes**. Daarvoor is de materie te complex, zijn er te veel variabelen, zou regelgeving zijn doel voorbij schieten.

Ik zou het leerlingaantal per klas en het gemiddeld aantal leerlingen per school of locatie ook eerder een **symptoom of indicator** willen noemen van het beleid van een school of schoolbestuur dan het probleem.

Het via een regeling fixeren van leerlingaantallen per klas zal in de praktijk niet gaan werken, geen oplossing gaan bieden, niet geadopteerd worden in het onderwijs.

Mijn analyse en oplossingrichting die ik graag aanreik en desgewenst graag toelicht baseer ik mede op een realistische en actuele casus. Hieronder staan de gegevens betreffende deze casus over een grote, krimpende basisschool met 2 locaties op de aangegeven peildatum. Ik ken het formele beleid van deze school op het gebied van verdeling van leerlingen over de klassen niet.

Maar ik ben wel op de hoogte van een aantal overwegingen die publiekelijk worden besproken.

Peildatum januari 2016			
x	Leerjaar	ll. Per groep	Gemiddelden
1	1, 2	25	
2	1, 2	25	
3	1, 2	28	
4	3	17	
5	3	17	
6	4	29	
7	5	30	
8	6, 7	24	
9	6	25	
10	7	28	
11	8	16	
12	8	28	gemiddeld locatie 1 24,3
13	1, 2	29	
14	1, 2	27	
16	3	26	
17	4	33	
18	5	29	
19	6	16	
20	6	28	
21	7	34	
22	8	29	gemiddeld locatie 2 27,8
		543	gemiddeld school 25,8

Overigens wijs ik er nadrukkelijk op dat dit maar een casus is maar de situatie is naar mijn waarneming wel exemplarisch. Het zou aardig zijn om meer van dit soort casussen op te zoeken en de bevindingen naast elkaar te leggen.

Ik zou de volgende startopmerkingen willen maken:

- Het aantal leerlingen per groep heeft veel te maken met de instroom van 4-jarigen. Veel scholen hebben heterogene groepen waarbij dus 4,5 en 6 jarigen worden verspreid over beschikbare kleuterklassen. Daarbij wordt vaak gekeken naar invloed op de groepsopbouw van zo'n groep: Broertjes/zusjes; aantal jongsten/oudsten; omvang van de groep; voorkeur van ouders; mogelijke problematiek bij leerling; specialisatie van de leerkracht etc. In deze casus is overigens sprake van groeiformatie bij een krimpschool waardoor een zgn. Nulgroep kan worden gestart op één van de locaties waardoor verdere stijging van het aantal leerlingen in de kleuterklas kan worden voorkomen. Daardoor ontstaat een homogene groep, dat komt op veel scholen voor. De voortdurende instroom van 4-jarigen roept al vragen op over de fixatie van het aantal leerlingen op een vast aantal. Wat is immers het peilmoment? (Geldt ook voor tussentijdse in- en uitstroom in andere leerjaren). Ik denk dat iedere school blij zal zijn als er ieder jaar sprake is van instroom die precies past bij een mooi rond leerlingaantal per groep. In de praktijk komt dat nauwelijks voor tenzij scholen werken met wachtlijsten of instroomlimieten.
- Het aantal leerlingen per groep heeft ook heel veel te maken met de herverdeling van kleuters op het moment dat zij naar groep 3 gaan. Dat is het moment dat leerlingen doorgaans in een groep terecht komen waar ze dan de rest van hun basisschoolperiode in blijven. De meeste scholen werken met homogene klassen of combinatieklassen. Aan combinatieklassen wordt meestal een ander gewicht toegekend. In de door mij gebruikte casus waar het aantal leerlingen per leerjaar en per locatie fluctueert is er altijd het lastige dilemma van combinatiegroep ja/nee, groep splitsen of samenvoegen, één grote groep of twee kleine groepen maken per leerjaar en dan ook nog per locatie. Vaak spelen pedagogisch/didactische argumenten een rol bij de besluitvorming en wordt er goed gekeken naar match tussen team en leerlingen. Er is een algemene tendens om de lagere leerjaren wat kleiner te houden en de hoogste leerjaren mogen dan wat groter zijn. Dit is wel in lijn met adviezen die in het verleden zijn gegeven. Maar niet altijd haalbaar.

Volgens mij blijkt uit deze casus en de startopmerkingen wel hoe ingewikkeld spreiding van leerlingen over leerjaren is. Aan het management om beleid te hebben en keuzes te maken waarbij (soms tegenstrijdige) belangen van ouders, leerlingen en leerkrachten (die onderling soms ook tegenstrijdige belangen hebben: In welk leerjaar wil je lesgeven; wel/geen combinatieklas; aantal leerlingen; taakbelasting t.o.v. een ander etc.) voldoende tot hun recht komen. Wie regelgeving op legt over leerlingaantal per klas loopt het risico als eerste aan de beurt te zijn bij een te openen meldpunt knellende regelgeving.

Maar hoe dan verder met dat zo relevante punt van mevrouw Siderius?

Volgens mij wijzen minister en staatssecretaris de weg, ik knip uit de tekst:

“Schoolleiders hebben een sleutelpositie bij de totstandkoming van een professionele, lerende cultuur, die een randvoorwaarde is voor het oplossen van problemen.....

Schoolleiders spelen een centrale rol bij de gang van zaken op scholen, en daarom zetten de bewindslieden zich niet alleen in op kwaliteit van wetgeving, maar ook op verdere professionalisering van schoolleiders. (...) Ook is het samenspel tussen bestuurders en leraren van belang: “Het is in het belang van elk van deze groepen zelf om (.....)” beleid te maken zou ik zeggen.

Het getuigt volgens mij van wijs bestuur:

1. Als er op scholen beleid is dat duidelijk maakt hoe de totaal beschikbare formatie in het belang van hoogwaardig onderwijs ingezet wordt voor welke werkzaamheden.
2. Als scholen open met alle werknemers en ouders via de bestaande geledingen in gesprek gaan over dat beleid en die inzet.

Ad 1. Een duidelijk, onderbouwd beleid geeft inzicht in de kwantiteit en formele kwaliteit (bevoegdheden, kennis) van de formatie. Als ik het wat scherp stel dan zie ik in het algemeen een aantal lagen in de formatie:

- Bovenschools bestuurlijk;
- Bovenschools faciliterend (bestuursbureau, samenwerkingsconstructies etc.)
- Schools management zoals directie
- Schools management (management faciliterend) zoals administratief personeel
- Schools middenmanagement management faciliterend/onderwijs faciliterend zoals IB-er, ICT-er, LB-ers zonder eigen groep
- Onderwijsgevend personeel categorie A (betaald)
- Onderwijsgevend personeel categorie B (onbetaald) b.v. Lio-er
- Onderwijsondersteunend personeel categorie 1 zoals onderwijsassistent A of B (betaald of onbetaald b.v. Stagiaires)
- Onderwijsondersteunend personeel categorie 2 zoals conciërge, huishoudelijke dienst (nogal eens volledig of deels betaald uit indirecte subsidies)

Dat inzicht geven kan uiteraard in formatie maar ook in geld. Ik zou pleiten voor het laatste. In de praktijk blijkt het weerbarstig om dat inzicht te geven. Wat doen we met de IB-er met lestaken? Wat doen we met de leerkracht van de plusklas waar de een klein groepje leerlingen een gedeelte van de week zit? Kunnen we kapitaliseren wat dat kost? Wat doen we met de 1 op 1 RT voor de zorgleerling? Hoe zit dat met de vakleerkrachten, zeker als de eigen leerkracht bij de les blijft? Kunnen we dat kapitaliseren? Enzovoorts. Het woord sluitpost komt vast nog eens voor in dit stuk maar ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat afname van inkomsten voor scholen door welke oorzaak dan ook worden opgevangen door te kruidenieren bij de formatie die ingezet wordt voor het zwaarste werk, het primaire proces: Onderwijs verzorgen in de groep.

Ik kan me voorstellen dat schoolleiders en bestuurders worden uitgedaagd om zelf het initiatief te nemen om een plaatje te geven van de formatie, de kosten daarvan en de argumenten om te kiezen voor dit plaatje. Waarbij kosten in alle redelijkheid en zonder mistgordijn worden toegerekend aan lagen binnen de school.

Ad2. Een beleid dat naderhand in alle integriteit op tafel ligt bij geledingen waarbij een oprecht debat gevoerd mag worden. Dat beleid doorstaat zo'n consultatie alleen maar als de zaken kloppen en uitgelegd kunnen worden en als er sprake is van draagvlak. Van begrip voor de argumenten. Het betekent dat mensen het met elkaar eens worden over de effectiviteit van al die middelen en formatie. Het betekent dat scholen zelf onderbouwen of grotere klassen leiden tot een effectievere laag van onderwijsondersteuning of onderbouwen dat primaire processen juist in de groepen plaats vinden waar dan de meeste formatie thuis hoort.

Mijn hypothese is dat ook de kloven tussen de lagen in het onderwijs steeds groter worden, dat de kaasschaaf van boven naar beneden in de formatielagen steeds dikker wordt. De school volgt daarmee een trend in de samenleving. Wie de rekening kan doorschuiven doet dat en probeert zelf buiten schot te blijven. Mijn vooronderstelling: Het aantal leerlingen per leerkracht neemt veel sterker toe dan het aantal leerlingen per middenmanager, directeur of bestuurder (behalve in dit laatste geval bij schaalvergroting).

Ik ben niet optimistisch en ik denk mevrouw Siderius ook niet:

1. **Welk bestuur, welke school durft zo'n plaatje op tafel te leggen? Geen regeldrift maar wel ruimte om een eigen beeld op tafel te leggen? Schoolleiderschap, besturen en eerlijk inzicht geven en verantwoordoren horen bij elkaar. Alle rapportageverplichtingen ten spijt zie ik weinig duidelijke cijfers. Niet in jaarstukken, niet op Vensters, niet bij de inspectie.**
2. **Welke medewerkers, ouders zijn nog in staat om alleen of in de groep uit te stijgen boven het eigen belang en in alle redelijkheid tot een afwegend debat te komen? Maken de omstandigheden het onmogelijk? Hebben mensen het afgeleerd? Hebben mensen geen belangstelling meer omdat ze wel tevreden zijn met de situatie, idealist zijn, of murw zijn geworden omdat zij hun inbreng niet gehonoreerd zien?**

Ook maakt onderwijs deel uit van een grotere en zeer complexe omgeving. Om een voorbeeld van deze week te noemen: Pensioenpremie omhoog (salaris omlaag), pensioen straks omlaag,

onderwijsgeevenden moeten langer door werken (en meer uren per week werken met meer werkdruk bij een gemiddeld oplopende leeftijd), jonge onderwijsgeevenden moeten langer wachten op een vaste en betaalde baan. Om een ander voorbeeld te noemen van deze week: De omgeving van het onderwijs straalt niet uit het eens te zijn over de opdracht van het onderwijs. Menswording? Talentontwikkeling? Rekenwonders? Kneden voor het systeem?

Graag besluit ik mijn bijdrage met een casus die ik al een tijdje volg: Lio-er, sinds augustus 2015 in haar eentje zonder coaching, betaling etc. verantwoordelijk voor een eigen groep. Werkt daarom in de weekenden bij Albert Heyn, betaald uiteraard. Je moet toch ergens van leven. Trots meldde ze me afgelopen week: Diploma binnen. Vanaf 1 februari 2016 zelfde werk maar nu opeens betaald, als full-time invalster. Zal aan het einde van het jaar wel geen verlenging of vaste aanstelling krijgen, aangewezen op een mobiliteitspoel.

Als we bekwame, stabiele, zelfverzekerde leerkrachten willen die professioneel met de jongste generaties omgaan moeten we geen sluitpost maken van dit belangrijke werk.

Ongenuanceerd zou ik willen vragen: Zijn we nu ons onderwijs eigenlijk niet aan het verkwanselen? En wie verkwanselt er nu? Overheid? Bestuurders? Leerkrachten?

Ik snap de zorg van mevrouw Siderius, ik deel de zorg van mevrouw Siderius. Ik begrijp de vertwijfeling over een mogelijke aanpak wanneer de gevestigde orde in het onderwijs baat heeft bij een zekere mate van laissez faire.

Met vriendelijke groet,

Cedric Bousché
cedric@bouche.nl
0621840155